

Genoeg gepraat, aan het werk!

Samenwerking krijgsmacht en civiele veiligheidspartners

R.E. Harmsma – kolonel van de Koninklijke Landmacht, e.a.*¹

Inleiding

Er zijn veel spelers op het gebied van nationale veiligheid, waardoor intensieve samenwerking een must is. Die samenwerking is echter allesbehalve vanzelfsprekend. Dit artikel gaat vooral in op het effect van een nieuwe partner op het terrein van nationale veiligheid: de krijgsmacht.

De ontwikkeling van de veiligheidsregio's, essentieel onderdeel van het Nederlands veiligheidsbestel, gaat langzaam maar gestaag door. De hoofdfocus ligt hierbij op crisisbeheersing en rampenbestrijding, hoewel de dagelijkse samenwerking tussen de verschillende operationele diensten verder gaat. Ook bij het

handhaven van de openbare orde werken de verschillende diensten meer en meer samen.

In Nederland is 25 procent van de militaire capaciteit van de krijgsmacht – vanuit haar rol als veiligheidspartner – beschikbaar voor taken op het Nederlands grondgebied. Dit is het belangrijkste uitgangspunt van de Kamerbrief *Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking* (ICMS),² die de ministers van Defensie en Binnen-

landse Zaken en Koninkrijksrelaties op 24 mei 2006 aan de Tweede Kamer hebben geschreven. Het doel: een impuls geven aan de samenwerking tussen de krijgsmacht enerzijds en de civiele veiligheidspartners (GHOR,³ brandweer en politie) anderzijds.

Gezien vanuit de burger in Nederland is dit een volstrekt logische stap. In tijden van rampen, crises en overmacht moet alles gemobiliseerd kunnen worden en moeten civiele en

'Motorkapoverleg' tussen politie en krijgsmacht (genie) ter voorbereiding van de ontruiming van Fort Pannerden, 2006

(Foto AVDD)

* Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven door de deelnemers aan de Leergang Nationale Veiligheid en Dienend Leiderschap: de commissarissen van politie Peter Holla, Paul Martens en Theo van der Plas, de adjunct-hoofdcommandeurs van de brandweer Marcel Appeldoorn, René van Santvoort en Michiel Verlinden, de Directeuren GHOR Peter Meyknecht en Ype Schat, en de kolonels Peter de Boer (marine), Jos Govaarts (marechaussee), Ronald Harmsma (landmacht) en Rob Kramer (luchtmacht).

¹ De Leergang Nationale Veiligheid en Dienend Leiderschap is een initiatief van de Academie voor Leiderschap Veiligheidsregio's 'Het Huis' van het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid (NIFV/nibra), de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en de School voor Politie Leiderschap (SPL) van de Politie Academie. De leergang – die in 2006 voor het eerst heeft plaatsgevonden – is bedoeld voor strategisch leidinggevend met een operationele lijnverantwoordelijkheid binnen het domein van nationale veiligheid. De leermethode is geïnspireerd op *action learning*, waarbij de deelnemers zelf verantwoordelijk zijn voor het programma en de te behalen resultaten.

² Zie Kamerstuk 30300 X, nr. 106.

³ GHOR: Geneeskundige Hulp bij Ongevallen en Rampen.

militaire hulpverleners elkaar blinde- lings kunnen vinden. Maar vanuit alle betrokken partijen beschouwd is dat allesbehalve vanzelfsprekend. Ze kennen elkaar amper, waarden el- kaars kwaliteiten (nog) niet voldoende en zijn niet op elkaar ingespeeld. Uitzonderingen natuurlijk daargela- ten. Juist vanwege deze tegenstrijdig- heid – de verwachting van de burger tegenover het niet op elkaar inge- speeld zijn van de betrokkenen – is het goed dat de kaders voor samen- werking uitgebreid beschreven staan in de ICMS-brief.

Dit artikel licht enkele interessante aspecten toe van de toenemende sa- menwerking tussen de krijgsmacht en de civiele veiligheidspartners.

Kolommen: overeenkomsten en verschillen

‘1992, riots in Los Angeles: Police officers responded to a domestic dispute, accompanied by marines. They had just gone up to the door when two shotgun birdshot rounds were fired through the door, hitting the officers. One yelled “cover me!” to the marines, who then laid down a heavy base of fire.... The police officer had not meant

“shoot” when he yelled “cover me” to the marines. [He] meant... point your weapons and be prepa- red to respond if necessary. How- ever, the marines responded in- stantly in the precise way they had been trained, where “cover me” means provide me with cover using firepower.... over two hundred bul- lets [were] fired into that house.’⁴

Bovenstaand voorbeeld spreekt voor zich. Samenwerken is een must, maar wel op een beheerste manier. Aller- eerst een paar kenmerken van de ver- schillende kolommen.

Rode kolom

De rode kolom, de brandweer, is van oudsher op gemeentelijk niveau ge- organiseerd. Aangezien in principe elke gemeente zijn eigen brandweer- korps heeft, spreken we over ruim 400 korpsen met ruim 20.000 vrijwil- ligers en bijna 5000 beroepsbrand- weerlieden. De gemeentelijke brand- weerkorpsen werken samen in de regionale brandweerkorpsen, waarbij de regionale brandweercommandant geen formele zeggingsbevoegdheid heeft over de gemeentelijke korpsen. De regionale brandweer is verant- woordelijk voor de voorbereiding op de rampenbestrijding.

Daarnaast heeft de brandweer een veelheid aan taken op het gebied van de fysieke veiligheid die onderge- bracht zijn binnen de termen van de veiligheidsketen: proactie, preventie, preparatie, repressie en nazorg. De re- pressieve taken zijn grofweg te verde- len in de basistaken brandbestrijding en hulpverlening en specialismen die veelal regionaal georganiseerd zijn, zoals ongevallenbestrijding gevaar- lijke stoffen, waterongevallenbestrij- ding et cetera.

Witte kolom

De witte kolom, de GHOR, is eigenlijk een conglomeraat van verschillende (gezondheidszorg) organisaties. Er zijn geen hiërarchische verhoudingen en de verschillende organisaties zijn deels publiek, deels privaat opgezet. De directeuren GHOR (voorheen Re-

De geneeskundige dienst van de krijgsmacht helpt bij grote aantallen gewonden

(Foto AVDD)

gionaal Geneeskundig Functionaris geheten) treden coördinerend op tus- sen de verschillende GHOR-instanties in een veiligheidsregio: ziekenhui- zen, ambulancezorg, huisartsen, Rode Kruis, GGD, patiënten- en consumen- tenorganisaties, traumacentra et cetera.

De GHOR gaat uit van opgeschaalde reguliere zorg vanuit bestaande zorg- instellingen en beroepsbeoefenaren. De GHOR is derhalve geen doel op zich en dient bij voorkeur onderdeel uit te maken van een bestaande pu- bliek-gemeentelijke organisatie als een GGD. Dit betekent ook dat zij zich niet tot een eigenstandige organisatie moet ontwikkelen: geen nieuwe BB dus. Eigenlijk geldt dat de GHOR slechts ten doel heeft alle zorginstel- lingen en beroepsbeoefenaren in staat te stellen hun werk in opgeschaalde omstandigheden goed te doen. Daar- mee is het een dienende en facilite- rende functionaliteit.

⁴ James D. Delk, *Fires & Furies. The L.A. Riots* (Palm Springs, CA, ETC Publications, 1995), pp. 221-222.

Blauwe kolom

De blauwe kolom, de politie, kent 25 regionale korpsen (sterk in omvang verschillend) en het Korps Landelijke Politiediensten. De politie valt onder de verantwoordelijkheid van twee ministeries. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Justitie. De totale omvang bedraagt ongeveer 55.000 politiefunctionarissen. De korpsen kennen basiseenheden (meestal georganiseerd in teams en districten) en functionele eenheden (zoals recherche en verkeerspolitie). De politietaken zijn in de praktijk uitgesplitst in preventie, het opsporen van misdrijven en overtredingen, handhaving van de rechtsorde en hulpverlening.

Groene kolom

De groene kolom, de krijgsmacht, bestaat uit de vier onderdelen landmacht, luchtmacht, marine en marechaussee. De totale omvang, inclusief burgermedewerkers, bedraagt bijna 70.000 mannen en vrouwen. Er zijn drie Regionaal Militair Commandanten (RMC'n), die het contact met de civiele overheden onderhouden. De Commandant der Strijdkrachten (CDS) in Den Haag coördineert de inzet van militaire middelen centraal. In elke veiligheidsregio is een militair werkzaam als aanspreekpunt voor civiele contacten (de zogenoemde Officier Veiligheidsregio).

Een aparte rol is er voor de marechaussee, een organisatie die van oudsher met één been in de civiele en één been in de militaire wereld staat.

Sinds 1814 opereert deze organisatie met militaire status onder civiel gezag. In het verlengde van deze situatie ligt een functie van bruggenbouwer tussen beide vormen van gezag, waarbij de minister van Defensie de beheerder is.

Oranje kolom

Voor de volledigheid dient ook de oranje kolom genoemd. Waren de gemeenten voorheen de groene kolom, met de komst van de krijgsmacht op het nationale toneel gaan zij door het leven als de oranje kolom. De gemeenten spelen een essentiële rol in de alombekende driehoeken. De belangrijkste is de regionale driehoek, die bestaat uit de (coördinerend) burgemeester, de korpschef en de (hoofd)officier van justitie. De gemeenten zijn in het kader van de rampenbestrijding verantwoordelijk voor een aantal processen zoals opvang en verzorging, registratie en communicatie. De burgemeester voert het opperbevel bij rampen binnen de gemeente.

Opvallende zaken

In bovenstaand beknopt overzicht vallen een paar zaken op. Allereerst dat alle diensten een sterk uitvoerend karakter hebben, waarbij termen als slagvaardigheid, paraatheid en kordaat en gecoördineerd optreden van groot belang zijn.

Ook valt op dat de brandweer op gemeentelijk niveau is georganiseerd, de politie op regionaal niveau en de krijgsmacht op landelijk niveau. De

GHOR is op regionaal niveau in de veiligheidsregio 'georganiseerd', maar heeft geen formele zeggenschap over de diverse zorginstellingen en beroepsbeoefenaren. Dit alles lijkt in eerste instantie geen probleem, maar in de praktijk levert het verschil in formele zeggenschap over eenheden en diensten een totaal andere benadering van situaties op. Waar bijvoorbeeld een Regionaal Militair Commandant bij opschaling slechts één telefoontje richting Den Haag hoeft te plegen, daar moet de gemeentelijke brandweer via de regionale brandweercommandant om bijstand uit een andere veiligheidsregio verzoeken. De directeur-GHOR moet het daarentegen van zijn 'persoonlijke gezag' hebben.

Verder zien we dat de krijgsmacht al snel grootschaliger denkt (de ICMS-brief spreekt over ondersteuning met maximaal 4600 mannen en vrouwen), terwijl bijvoorbeeld de GHOR door goede afspraken met de ketenpartners in staat is om bij een groter incident circa tien tot twintig ambulances snel ter plaatse te hebben.

Procedures

Al eerder kwam de terminologie als aspect aan bod. Dit lijkt een open deur, maar als men beseft dat de civiele partners de termen 'tactisch' en 'operationeel niveau' precies andersom gebruiken dan de krijgsmacht, dan zal duidelijk zijn dat hier voldoende voedingsbodem voor spraakverwarring ligt.

Bij de civiele partners is inmiddels het begrip Gecoördineerde Regionale Incidentbestrijdingsprocedure (GRIP) aardig ingeburgerd. Ook de krijgsmacht kent gestructureerde procedures om elke denkbare situatie aan te pakken. De GRIP-procedure kent echter nog geen militaire component en ook geen GRIP 5, een procedure op landelijk niveau.

De civiele instanties kennen op landelijk niveau het Nationaal Crisis Centrum (NCC) in Den Haag, dat het bestuurlijke coördinatiecentrum op het gebied van crisisbesluitvorming van

Bijstand krijgsmacht bij terreurdreiging in een trein (Foto AVDD)

Gecoördineerde Regionale Incidentbestrijdings Procedure (GRIP)

- GRIP 0:** routinematig monodisciplinair optreden.
- GRIP 1:** multidisciplinaire bronbestrijding en het opzetten van een Commando Plaats Incident (CoPi).
- GRIP 2:** activering Regionaal Operationeel Team (ROT); bron- en effectbestrijding.
- GRIP 3:** grote groepen van de bevolking bedreigd; instelling van een Gemeentelijk Beleidsteam (GBT).
- GRIP 4:** incidenten overschrijden de gemeentegrens; het Regionaal Beleidsteam (RBT) komt bij elkaar.

de rijksoverheid is. De focus ligt hier echter op de relatie met de andere departementale coördinatiecentra en minder op de relatie met de veiligheidsregio's. Daarnaast is er nog het Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum (LOCC), dat sinds 2005 zorg draagt voor de landelijke coördinatie van de operationele inzet tijdens rampen, calamiteiten en grootschalige evenementen. Zoals al eerder gezegd stuurt de CDS via het Defensie Operatie Centrum in Den Haag daarentegen wel degelijk alle uitvoerende militaire eenheden in het land aan.

Uitgangsposities

Van belang is ook de vaststelling dat zowel civiele als militaire instanties een geheel eigen uitgangspositie kennen. Voor de civiele organisaties is nationale veiligheid de feitelijke hoofddoelstelling en staat de gehele organisatie in dienst van dit thema. Voor de militaire organisaties is nationale veiligheid een van drie hoofddoelstellingen. Het is per definitie een politieke keuze om te bepalen wanneer welke hoofddoelstelling de eerste prioriteit heeft.

Last but not least: in het verleden – ten tijde van de dienstplicht – beschikte Defensie over parate troepen die voor een relevant deel vanuit hun kazerne wachtten op een conflict. Defensie is daarna echter meer en meer ingericht op basis van moderne bedrijfsvoeringsprincipes, waarbij doeltreffendheid en doelmatigheid samen worden gebracht. Kortom, evenals de politie,

maar anders dan de brandweer, kent de krijgsmacht vrijwel geen eenheden meer die 24/7 paraat staan. In de praktijk betekent dit dat de krijgsmacht niet is ingericht volgens het principe waarbij eerder in minuten dan in uren wordt gedacht, tenzij militaire eenheden op een korte *notice-to-move* staan. Anders zullen er meestal uren over heen gaan voordat de krijgsmacht ergens ter plaatse is. In het kader van ICMS zijn er overigens wel degelijk eenheden met een hoge gereedheid, zoals de EOD en NBC-ontsmettingseenheden.

De krijgsmacht beschikt over uitgebreide NBC-eenheden en -bestrijdingsmiddelen
(Foto Dyon Reijnen)

Samengevat kunnen we zeggen dat de civiele diensten allemaal in hun *eigen* kolom diensten kunnen leveren en dat zeer *snel* kunnen, terwijl de krijgsmacht in *alle* kolommen assistentie kan leveren, maar *nergens zo snel* als de civiele instanties.

Terugkijkend: de top-down benadering

Eerstelijns-hulpverlening bij crises en rampen is een lokale aangelegenheid. Maar al snel zijn de lokale hulpdiensten niet meer in staat om adequaat te reageren op een grootschalig incident of om de hulpverlening langer in stand te houden. Uit de meeste Regionale Beheersplannen Rampenbestrijding (NBR) blijkt dit overduidelijk.

Ziehier de basis van de veiligheidsregio's. Samenwerking kende in het verleden een te grote mate van vrijblijvendheid, waardoor er geen kwaliteitsverbetering optrad en er geen efficiencyvoordelen in te boeken waren. Door uitvoerende diensten onder eenhoofdige leiding te brengen, zal de hulpverlening bij een ramp of crisis beter en efficiënter tot stand komen. De ontwikkelingen gaan nog door. In het meest recente *wetsvoorstel Veiligheidsregio's* is dan ook voorgesteld per regio één brandweerorganisatie met één commandant te vormen. Ideeën om ook de politie volledig onder de veiligheidsregio's te brengen worden met de nodige voorzichtigheid bekeken. Het takenpakket van de politie is namelijk breder dan alleen crisisbeheersing en rampenbestrijding.

In de nieuwe wet op de veiligheidsregio's valt de GHOR ook onder het veiligheidsbestuur. De directeur GHOR vormt samen met de brandweercommandant, de politiechef en de coördinerend gemeentesecretaris de veiligheidsdirectie. Een veiligheidsbureau, waarin de medewerkers van de diverse disciplines op basis van een gedegen werkplan multidisciplinair met elkaar samenwerken, ondersteunt de directie.

Inzet van de krijgsmacht

De krijgsmacht beschikt enerzijds over een groot potentieel aan mankracht en anderzijds over een grote hoeveelheid gespecialiseerd materieel. Daarnaast is de krijgsmacht sterk in wat zij *command & control* noemt, een commandovoeringsstructuur die begrippen als opdrachtgerichte commandovoering, eenhoofdige leiding, tijdige en effectieve besluitvorming en bevelvoering combineert met alle denkbare zelfstandig inzetbare verbindingssystemen.

De ICMS-brief leidt concreet tot maatregelen op het gebied van openbare orde en veiligheid en de bestrijding van rampen en ongevallen. Hierbij gaat het niet alleen om aanvullende menskracht voor de drie andere kolommen, maar ook om de inzet van specialistische middelen.

De inzet van de krijgsmacht in het kader van de nationale veiligheid heeft twee belangrijke voordelen:

1. De nationale aansturing: gezag en beheer op nationaal niveau. De inzet voor de nationale veiligheid kan op efficiënte en effectieve manier worden uitgevoerd. Herprioritering van de bestaande situatie is snel te realiseren. Zeer schaarse

middelen zijn binnen enkele uren inzetbaar.

2. Eenduidige commandovoeringsprocedures. Op momenten van crisis is een uniforme wijze van eenhoofdige en eenduidige commandovoering van essentieel belang. De kwaliteit en kwantiteit van de noodzakelijke operationele verbindingscapaciteit is hierop afgestemd. De *skills* en *drills* van de in te zetten eenheden zijn beoefend en zorgen voor een effectieve inzet.

Vooruitkijkend: de bottom-up benadering

De Kamerbrief stelt top-down de randvoorwaarden en uitgangspunten. Gras groeit echter van onder, met andere woorden: met alleen praten en zwaaien met papier komen we er niet. Er moet nog veel gebeuren. Bij een verdergaande samenwerking tussen de verschillende kolommen blijkt dat elke kolom zijn eigen uitdaging heeft. Het is nu zaak om dit – bottom-up – verder op te pakken. Zo zullen de GHOR-organisaties bindende afspraken moeten maken over hun onderlinge verhoudingen en bevoegdheden, en de brandweer zal eerst tijd moeten steken in het vormen

van een geregionaliseerde organisatie. Bij de krijgsmacht moeten de RMC'n daadwerkelijk de hele krijgsmacht vertegenwoordigen en niet alleen op de landmacht focussen. Zij moeten ook meer samenwerken met de andere parate eenheden (de manoeuvrebrigades), om zo gebruik te kunnen maken van de daar aanwezige kennis en knowhow en verbindingssystemen.

Op het koppelvlak van de krijgsmacht met de andere kolommen werkt de zogenoemde Officier Veiligheidsregio. Deze nieuwe functionaris zal het best zijn werk kunnen doen wanneer hij daadwerkelijk in de veiligheidsregio opgenomen wordt. Deze functionaris krijgt ondersteuning van een tweetal reserve-officieren, zodat het voortzettingsvermogen gedurende langere tijd gewaarborgd is.

Genoeg gepraat, aan het werk!

Kortom, er zijn meer dan voldoende uitdagingen, en dit vraagt om moedig leiderschap. Uitgaande van de kennis, mogelijkheden en beperkingen van de overige veiligheidsorganisaties moeten de leiders op cruciale momenten in het kader van de nationale veiligheid de juiste beslissingen nemen. Hiervoor is zoals gezegd kennis van elkaars organisatie en van elkaars beperkingen noodzakelijk. De leiders stellen zich daarna dienstbaar op ten opzichte van elkaar om op het noodzakelijke moment direct het juiste besluit te nemen eenheden in te zetten.

Van deze manier van leidinggeven, van assertiviteit en bereidwilligheid om elkaar te helpen, zal een stimulans uitgaan die het vertrouwen van de samenleving zal bevorderen: de leiders van de veiligheidsorganisaties zijn en *voelen* zich verantwoordelijk, maar *nemen* ook hun verantwoordelijkheid voor hun bijdrage aan de nationale veiligheid.

Maar wat kan er nu concreet op korte termijn worden gedaan? Een aantal suggesties:

De ICMS-afspraken zijn samen te vatten als:

- Bewaken en beveiligen van objecten
- Bewaken grenzen, gebieden en routes
- Bewaken luchtruim
- Bescherming havens
- Detectie en ruiming van explosieven
- Het overnemen van de operationele aansturing van evacuaties bij grootschalige rampen en crises
- Het vervoer van burgers en gewonden uit slecht toegankelijke rampgebieden
- Inrichting verzamelpunten inclusief eerstelijns geneeskundige verzorging
- Ondersteuning civiele diensten met militaire ziekenautocapaciteit en militair verplegend personeel
- Inrichting noodhospitaal
- Het treffen van noodconstructies, noodvoorzieningen aan dijken en wegen, het maken noodbruggen en vloten voor vervoer van personeel en materieel in ondergelopen gebieden
- Ontsmetting van routes en het inrichten van ontsmettingsstraten voor personeel, voertuigen en materieel met chemische besmetting
- Gezamenlijke oefenfaciliteiten

- In oktober 2007 vindt de groot-schalige rampenbestrijdingsoefening Voyager 2007 plaats (opvolger van de oefening Bonfire 2005). Deze landelijke multidisciplinaire oefening, waarbij alle niveaus betrokken zijn, krijgt niet bij alle kolommen de juiste aandacht om een succes te worden. Grootschaliger aanpakken om de samenwerking maximaal te stimuleren ligt voor de hand.

- Verder zijn er afgelopen jaar tientallen symposia op het gebied van nationale veiligheid en de ontwikkelingen in de veiligheidsregio's geweest. Beter is het om nu energie te steken in verschillende initiatieven om primaire en voortgezette opleidingen bij de verschillende kolommen om te vormen naar de nieuwe situatie.

In dat kader hebben de School voor Politie Leiderschap, de Nederlandse Defensieacademie en Het Huis van de Brandweer en GHOR al een *action learning* programma opgezet. Onderdeel van dit programma was bijvoorbeeld de bestudering van het NBR van de veiligheidsregio Midden- en West-Brabant. Onderzocht is waar de mogelijkheden van de civiele diensten ophouden en waar de militaire onderdelen extra mogelijkheden kunnen bieden. Een voorzichtige conclusie uit dit onderzoek leert dat alle veiligheidsregio's er slim aan doen om samen met de RMC de rampenplannen te voorzien van een extra paragraaf waarin de militaire bijstand in gevallen van rampen en crises nader is ingevuld.⁵

- De ICMS-brief spreekt over gezamenlijke oefenfaciliteiten. Er zijn enkele militaire locaties voorhanden waarvan de toekomstige bestemming momenteel ter discussie staat. Deze locaties pro-actief claimen om gezamenlijk oefenen mogelijk te maken – maar ook een dergelijke kazerne op civiel-militaire samenwerking inrich-

De genie ondersteunt de politie met een brugleggende tank bij de ontruiming van Fort Pannerden, 2006 (Foto AVDD)

ten – zou een enorme *boost* geven aan deze samenwerking.

- Actief op zoek gaan naar praktijkgerichte samenwerking. De samenwerking bij de ontruiming van Fort Pannerden in de gemeente Linge-waard in november 2006 is een uitstekend voorbeeld. Coördinator Jacco den Haan van het bureau Crises- en Conflictbeheersing van de ME:

‘De Landmacht beschikt over specifieke expertise die wij niet hebben. Zonder brugleggende tanks was het haast onmogelijk geweest het fort zo snel te betreden. De genisten werkten uitstekend samen met onze mensen. Het was: ‘U vraagt, wij draaien’. Die instelling en bereidheid is dik in orde. We hebben een keer eerder geoefend bij een fort om de actie zo goed mogelijk voor te bereiden. De Mobile Eenheid is zeer te spreken over de operatie in samenwerking met Defensie.’

- De GRIP-procedure aanpassen: er moet standaard in komen te staan dat

bij opschaling de militaire component moet worden meegenomen, en ook dient er een niveau GRIP 5 te komen. Met GRIP 5 is het dan mogelijk escalatie naar een landelijk incident te beschrijven.

Afsluitend

Zoals in de inleiding gesteld: intensieve samenwerking op het gebied van nationale veiligheid is een must, maar allesbehalve vanzelfsprekend. De ontwikkeling van de veiligheidsregio's gaat door. Vijfentwintig procent van de militaire capaciteit van de krijgsmacht is beschikbaar voor taken op Nederlands grondgebied. In tijden van rampen, crises en overmacht moet alles gemobiliseerd kunnen worden en moeten civiele en militaire hulpverleners elkaar blindelings kunnen vinden. We kunnen nog veel van elkaar leren, op alle niveaus. Gezamenlijk op basis van *best practices* verder gaan en ervaringen gedegen evalueren. Genoeg gepraat, aan het werk!

⁵ Er zijn enige uitzonderingen waar al wel afspraken zijn. Zo heeft bijvoorbeeld de gemeente Eindhoven al jaren bilaterale afspraken met de Vliegbasis Eindhoven.